

КЛАССИКАЛЫҚ НЕМІС ФИЛОСОФИЯСЫ

Неміс философиясы

- **Неміс философиясы** – неміс халқының философиялық білімдер жүйесі. Неміс философиясы дүниежүзілік философиялық ойдың дамуына зор әсер етті. Рухани өмірге терең талдау жасау, тиянақты филос. жүйе құруға бейімділік – неміс ойшылдарының көбіне тән ерекшелік.

Тарихы

- Германиядағы философияның алғашқы түрі ортағасырлық схоластика болды (Х.Мавр, Н.Немецкий, Г.Сен-Викторский).
- Соңғы схоластиканың көрнекті өкілі алғашқы христиан аристотельшілерінің бірі Ұлы Альберт болды.
- Дәстүрлі Неміс философиясы мистикамен тығыз байланыста дамыды. Оның алғашқы өкілдері монах әйелдер – Хильдегарда Бингенская (12 ғ.) мен Мехтильда Магдебургская (13 ғ.). И.Экхарт бұл ілімді одан ары дамыта түсті.

неміс философиясын зерттеушілер

Г. Суза мен И. Гаулер (14 ғ.) шығармасында мистика өзінің бұрынғы сипатынан айырыла бастады. Жаратылыс зерттеушісі Н. Кузанский Неміс философиясында ірі тұлға болды. Ол схоластик. философияны гуманистік идеямен ұштастыруға тырысты.

Неміс про-тестантизмінің негізін салушы М. Лютердің (1483 – 1546) идеяларын Ф. Меланхтон жүйеге келтірді. 16 – 17 ғ-ларда С. Франк, В. Вейгель, әсіресе Я. Беме (1575 – 1624) мистиканы пантеистік бағытта дамытты.

Белгілі дәрігер, философ А.Т. Парацельс (1493 – 1541), математик И. Кеплер еңбектерінде мистик. және натурфилос. идеялар ұштасып отырды.

- . Г.В. Лейбниц философиядағы эмпиризм пен рационализм бағыттарын үйлестіруге тырысты.
- Неміс идеализмін негіздеп берген Лейбництің идеяларын жүйеге келтіріп, таратқан Х.Вольф (1679 – 1754) еңбектері көптеген жылдар бойы университеттерде философияның негізі есебінде оқылды.
- Оның шәкірті А.Баум-гартен эстетиканы тұңғыш рет философияның жеке пәні ретінде қарастырды

- 18 ғасырдағы неміс ағартушылығының ірі өкілі Г.Э. Лессинг ой еріктілігін, гуманизм идеяларын пантеистік спенозизм тұрғысынан қорғады. И.Г. Гердер тарихшылық идеяларын, әсіресе тіл, көркем өнер, мәдениет дамуын белгілі бір тарихи және ұлттық негізге байланысты түсінуді ұсынды. Ағартушылық философиясы И.Г. Гаманн (1730 – 88), Ф.Г. Якоби (1743 – 1819) және И.Г. Гердердің (1744 – 1803) протестанттық метафизикасында көрініс тапты.
- Неміс классикалық философиясының негізін қалаушы И.Кант философиясы 19 ғасырдың бас кезінде Лейбниц-вольфтік рационализмді ығыстырып, Германияда мемлекеттік философияға айналды. Канттың тікелей ізбасары К.Л. Рейнольд (1758 – 1823), С. Маймон, И.С. Бек, Я.Ф. Фриз болды. Кант идеяларын И.Г. Шеллинг одан әрі дамытты. И.Г. Фихте “Тәжірибелік ақылға сынды” негізге алып, этиканы өзінің философия жүйесіне арқау етсе, Шеллинг Канттың дуализмінен шығу жолын эстетика төңірегінде іздестірді. Фихте, Шиллер, Шеллинг мәдениетке тарихи тұрғыдан қараудың негізін қалады.

- Фихте қарама-қайшылықты философиялық жүйе құрудың негізгі принципі етіп алды. Шеллинг өзінің натурфилософиясында Фихтенің субъективті-идеалистік диалектикасын объективті-идеалистік диалектикаға өзгертіп қалыптастырды.
- Г.В. Гегель абсолютті-субъективті субстанция жөніндегі ілім арқылы Кант дуализмін жеңуге тырысты. Сөйтіп, Гегель философияны қайтадан рационализм саласына түсіріп, жаңа диалект. сипат берді.
- Гегель және оның мектебімен қатар Неміс философиясының дамуында И.Ф. Гербарттың педагогикасы мен психологиясы, Б.Больцаноның логикасы мен Ф.Э. Бенеканың психологиясы маңызды рөл атқарды.

- Гегельден кейін Неміс философиясының метафизика мәселелеріне қызығушылығы төмеэмпириокритицизмінде, В.Шуппенің имманентті философиясы және Х.Файхингердің идеалистік позитивизмінде немесе функционализмінде көрініс тапты.Материализмді К.Фогт, Я.Молешот, Л.Бюхнер және Ф.А. Ланге жаратылыстану материализміне; Э. Геккель – монизмге; В.Оствальд – энергетизмге өзгертті.
- Жаратылыстану мәселелеріне негізделген философия В.Вундтың тәжірибелік-физиологиялық психологиясында, Э.Лаас пен Е.Дюрингтың жаңа позитивизмінде, Р.Авенариус, Э.Мах пен Т.Циенның идеалистік позитивизмінде немесе функционализмінде көрініс тапты.

19-ғасырдағы Неміс философиясы

- 19 ғасырдың 30-жылдары неміс идеализмінің рационалистік философиясына, әсіресе Гегельдің панлогизміне екі түрлі бағыт: иррационалистік (Шеллинг және А.Шопенгауэр) және материалистік (Л.Фейербах) бағыттар қарсы шықты.
- Шопенгауэр философиясында дүниенің негізі иррационалды санасыз ерік деп танылды.
- Бұл ілім кейіннен [Ф.Ницшеге](#) және Г.Э. Гартманға зор әсерін тигізді.
- Фейербах неміс классик. философиясының идеалистік сипатын антропологиялық материализм тұрғысынан сынға алып, идеалистік философияның дінмен байланысын ашып көрсетті. 19 ғасырдың 40-жылдарында Германияда марксизм пайда болды.

- Марксизм ілімі философияны сын тұрғысынан қайта қарап, оның дүниені түсіндіруші ғана емес, өзгертуші күш екендігін көрсетуге тырысты.
- Оның негізін салушылар: К.Маркс пен Ф.Энгельс өз еңбектерінде дүниеге көзқарастың негізгі принциптерін тұжырымдап, марксизм теориясының негізі қаланды.
- 19 ғасырында шенінде Неміс философиясында жаратылыстанудың өрістеуіне байланысты позитивизм бағыты орын ала бастады.
- Түрлі ғылым салалары – физика, биология, психологияға сүйенген мектептер мен бағыттар пайда болды. 80 – 90 жылдарда жаңа кантшылдықтың марбург және баден мектептері қалыптасты.
- Марбург мектебінің өкілдері (Г.Коген, А.Наторп, Э.Кассирер, т.б.) логик. мәселелермен шұғылданса, баден мектебі (Г.Риккерт, В. Виндельбанд, Э.Ласк) мәдени-тарихи және аксиология мәселелеріне назар аударды.

- 19 ғасырда эмпиризм дәстүрін жаратылыстанудың соңғы жетістіктерімен ұштастырмақ болған эмпириокритицизм өкілдері Э.Мах (1838 – 1916) және Р.Авенариус (1843 – 96), имманенттік философия өкілдері В.Шуппе, И.Ремке, тағы басқа болды.
- 19 ғасырдың соңында Неміс философиясында метафизикаға қайта оралу басталды. Ницше тұсында “өмір философиясы” деп аталатын бағыт жарыққа шықты.
- Оның басты өкілдері: Г.Зиммель, Р.Эйкен және В.Дильтей болды. 20 ғасырында Неміс философиясында феноменология ілімі дамыды. Ол Ф.Брентано, А.Мейнонг, А.Гефлер, К. Штумпф және Х.Эренфельс еңбектерінде тұжырымдалды.
- Жеке тұлға философиясы мен қазіргі заманғы құндылықтар этикасын тұжырымдап берген неміс ойшылы М.Шелер (1874 – 1928) Неміс философиясының одан әрі дамуына үлес қосты

-
- Қазіргі заманғы Неміс философиясындағы үшінші негізгі ағым – экзистенциализм. С.Кьеркегордың еңбектерінен бастау алып, М.Хайдеггер мен К.Ясперстің шығармаларында айқын көрініс тапты.
  - Неміс философиясындағы төртінші негізгі ағым – онтология метафизиканың қазіргі заманғы көрінісі болып табылады.
  - Бұрынғы метафизикаға қарағанда онтология жекелеген ойшылдардың априорлық көзқарастарына ғана емес, метафизика деңгейіне көтерілуге талпынатын жеке ғылымдардың нәтижелеріне негізделеді. Бұл бағыттың қазіргі заманғы философияның көрнекті өкілдерінің бірі – Н.Гартман (1882 – 19ғасыр).

Фридрих Ницше

